

เศรษฐกิจสีเขียว: ทำความเข้าใจ ไปให้ไกลกว่ากระแส*

Green Economy: Let's go Beyond the Mainstream

ภัยธรรมชาติจากภาวะโลกร้อนและความเสื่อมโทรมในระบบนิเวศได้ส่งสัญญาณที่ชัดเจนว่า การเติบโตอันรวดเร็วทางเศรษฐกิจและการปล่อยให้ทุนนิยมเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนา ไม่ใช่หนทางแห่งอนาคต ทรัพยากรที่มีวันหมดและการเติบโตอย่างไม่มีที่สิ้นสุดไม่สามารถอยู่ร่วมกัน เศรษฐกิจสีเขียวจึงเป็นแนวคิดหนึ่งที่ยุทธศาสตร์ทางออกให้กับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยมองระบบเศรษฐกิจที่รวมถึงต้นทุนผลกระทบภายนอกต่อธรรมชาติและสังคม

คุณพอล ไชลอน ผู้อำนวยการบริหารองค์กร Focus on the Global South (FOCUS) อธิบายว่า 'เศรษฐกิจสีเขียว' มีคำจำกัดความที่หลากหลายและถูกใช้ในความหมายที่ต่างกันไป การประชุม Rio+20 (การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2012) ที่ผ่านมานี้ ได้ยกให้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นหนึ่งในกลไกที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ปัญหาก็คือฐานคิดของมนุษย์ที่มองทรัพยากรธรรมชาติในฐานะทุนเพื่อการสร้างกำไร และมองข้ามคุณค่าในธรรมชาติอย่างองค์รวม เห็นไม่เป็นที่สำคัญในการก่อสร้าง แต่ไม่เห็นถึงหน้าที่และการบริการของป่าในด้านอื่นๆ เช่น เป็นแหล่งดูดซับคาร์บอนและพื้นที่แห่งความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น เศรษฐกิจสีเขียวตามมุมมองของโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติหรือUNEP จึงพยายามประเมินราคาของคุณประโยชน์จากธรรมชาติเพื่อคิดออกมาเป็นต้นทุนผลกระทบภายนอกที่ชัดเจน โดยหวังว่าตลาดจะช่วยจัดการให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โครงการ REDD ภายใต้องค์การสหประชาชาติได้ใช้กลยุทธ์ดังกล่าวเพื่อส่งเสริมการรักษาป่าแลกกับการค้าคาร์บอนเครดิต แต่ในความเป็นจริงกลับเป็นการอนุญาตให้อุตสาหกรรมสามารถปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ต่อไปหากยังมีกำลังจ่ายเพียงพอ ดังนั้น ฐานคิดในการพึ่งพาตลาดและแปลงทรัพยากรเป็นทุนเช่นนี้จึงเป็นจุดอ่อนที่ทำให้เศรษฐกิจสีเขียวถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างต่อเนื่อง (ในระดับนานาชาติ)

ในการประชุม Rio+20 People's Summit ซึ่งเป็นการประชุมคู่ขนานของภาคประชาชน มีฉันทามติว่าเศรษฐกิจสีเขียวซึ่งยังคงใช้กรอบทางความคิดแบบเดิมๆ ต่อธรรมชาติ ไม่อาจเป็นหนทางแก้ไขปัญหาที่มนุษยชาติกำลังเผชิญอยู่ ความสมดุลของสิ่งแวดล้อมไม่อาจถูกกู้คืนโดยระบบตลาดและทุนนิยม ซึ่งเป็นตัวการของการทำลายระบบนิเวศตั้งแต่แรก ทางออกที่แท้จริงคือ การถอนรากความคิดว่าเศรษฐกิจของมนุษย์อยู่เหนือกฎของธรรมชาติ พร้อมทั้งหันมาปฏิรูประบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมาย และการศึกษา ให้สอดคล้องและสมดุลกับระบบที่ยิ่งใหญ่กว่า นั่นคือ ระบบนิเวศ

ในบริบทของสังคมไทย **คุณสถิตย์ อชวานันทกุล** ให้ความเห็นว่า ประเด็นสำคัญไม่ควรอยู่ที่วาทกรรม 'เศรษฐกิจสีเขียว' แต่อยู่ที่วิถีการพัฒนาซึ่งสังคมควรมาทบทวนว่าที่ผ่านมามีความยั่งยืนหรือไม่ ปัญหาที่ต้องแก้ไขอยู่ตรงไหน และจะทำอย่างไรให้ประชาชนมีส่วนร่วมออกแบบแนวทางการพัฒนานี้

ความพยายามจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมโดยใช้ตลาดเป็นตัวนำภายใต้เศรษฐกิจสีเขียวยังมีข้อจำกัด แม้ว่าการประเมินต้นทุนด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมและการใช้วิธีที่เป็นวิทยาศาสตร์มาตรวจสอบจะมีประโยชน์อยู่มาก แต่ก็สุ่มเสี่ยงต่อการให้น้ำหนักข้อมูลที่เป็นตัวเลขมากเกินไป จึงเป็นความท้าทายของสังคมที่จะหาพื้นที่ตรงกลางระหว่างมูลค่าและคุณค่า อย่างพลังงานหมุนเวียนซึ่งสามารถเป็นแรงขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนก็ยิ่งเติบโตได้ช้าเพราะหลายคนมองว่าแพง จึงต้องมาดูว่าปัญหาอยู่ที่ไหน เช่น รัฐสนับสนุนธุรกิจพลังงานที่ไม่ยั่งยืนมากกว่า มีงบวิจัยในพลังงานหมุนเวียนที่จำกัด เป็นต้น

ถึงที่สุดแล้ว การแก้ปัญหาอะไรก็ได้แต่ต้องมององค์รวมของเศรษฐกิจและสังคม ไม่ใช่แค่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นชิ้นๆ ต้องมองให้ถึงการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานควบคู่ไปกับการหาพลังงานทดแทนต้องมองให้ถึงการไม่สนับสนุนธุรกิจที่ไม่ยั่งยืน และต้องมองให้ถึงการปรับปรุงฐานข้อมูลทั้งของธุรกิจจดทะเบียนและของภาครัฐให้โปร่งใส สาธารณะเข้าถึงได้ (open source database) เพื่อให้สังคมมีความเท่าทันและสามารถตรวจสอบข้อมูลต่างๆ ได้

ในฐานะผู้ประกอบการธุรกิจน้ำตาลและโรงไฟฟ้าชีวมวล **คุณณณณ์ ผาณิตวงศ์** พยายามมองให้ไกลกว่าผลกำไรของบริษัท และชี้ว่าเป้าหมายของธุรกิจต้องมี 3 ส่วน คือ กำไร ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ผู้ประกอบการหลายกลุ่มได้เริ่มตระหนักว่าการทำให้ธุรกิจเป็นมิตรกับชุมชนและสิ่งแวดล้อมจะส่งประโยชน์มาถึงภาคธุรกิจในท้ายที่สุด และกฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ธุรกิจมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น ภาคส่วนอื่นๆ ที่สำคัญ ทุกคนเป็นผู้บริโภคไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทใด จึงควรคิดให้มากกว่าราคาที่ตนเองต้องจ่าย เพราะต้นทุนที่แท้จริงมีมากกว่านั้นเช่น ไก่หนึ่งน้องที่ราคา 25 บาท มีต้นทุนที่เป็นข้าวโพด(อาหารหลักของไก่) พื้นที่ปลูกข้าวโพดที่ได้กลายเป็นเขาหัวโล้น ผลกระทบจากเขาหัวโล้นที่ทำให้เกิดน้ำท่วม มีต้นทุนทางสุขภาพจากการกินไก่ที่มีทั้งฮอร์โมนและสารเคมีเช่นกัน การสร้างเศรษฐกิจสีเขียวจึงต้องคู่กับความคิดและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคน ผู้บริโภคทำได้หรือไม่กับพลังงานหมุนเวียนที่แพงเพราะต้นทุนการลงทุนต่อหน่วยยังราคาสูง รัฐไม่ได้สนับสนุนอย่างแท้จริง แต่พลังงานหมุนเวียนก็เป็นทางเลือกที่เชื่อว่าจะมีผลกระทบทางอ้อมที่น้อยกว่า

คุณสุรรัตน์ แต่ชูตระกูล นักเคลื่อนไหวจากกลุ่มอนุรักษ์ทับสะแกและนักธุรกิจด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชี้ว่าการสร้างเศรษฐกิจสีเขียวที่เป็นจริงต้องตั้งอยู่บนฐานของความเป็นธรรม ที่ผ่านมานโยบายระดับชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมอย่างควรจะเป็น คนประจวบฯ ต้องการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศและเพิ่มศักยภาพการผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนพื้นที่ แต่ชีวิตของคนประจวบฯ ก็ถูกตีค่าเท่ากับศูนย์เมื่อมีการวางแผนสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับอุตสาหกรรมเหล็กที่ใช้ไฟฟ้าอย่างมหาศาลแม้ว่าประเทศไทยไม่มีศักยภาพในการแข่งขันกับต่างประเทศในอุตสาหกรรมนี้ จึงได้มีการรวมกลุ่มต่อสู้คัดค้านแผนพัฒนาเหล่านี้เพื่อรักษาความสมบูรณ์ทางธรรมชาติไว้ให้กับลูกหลาน แต่สิ่งที่น่าเศร้าคือคู่ต่อสู้หลักคือรัฐบาลไทยนั่นเอง

แม้ตั้งแต่รัฐบาลคุณอภิสิทธิ์ รัฐบาลจะมีนโยบายเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน 12,500 เมกะวัตต์ ต่อมารัฐบาลคุณยิ่งลักษณ์เพิ่มเป็น 17,000 เมกะวัตต์ แต่เศรษฐกิจสีเขียวก็ไม่เกิดขึ้นอยู่ดีเมื่อรัฐยังคงมีทิศทางในการสนับสนุนอุตสาหกรรมที่ปล่อยคาร์บอนสูงและใช้ไฟฟ้าถึง 70% ของความต้องการทั้งประเทศ สิ่งที่ชุมชนทำได้และกำลังทำอยู่คือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเสื้อสีเขียวเพื่อคัดค้านนโยบายรัฐที่ไม่เป็นธรรม และทำงานในเชิงบวกควบคู่ไปด้วย เช่น การปลูกมะพร้าวอินทรีย์ สับปะรดอินทรีย์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมและยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกร ทำให้พวกเขามีสิทธิ์ร่วมกำหนดราคาสร้างมาตรฐานสินค้าของตนเองและในอนาคตก็วางแผนในการเชื่อมธุรกิจการค้ากับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้จริงๆ แล้วทุกคนสามารถช่วยให้เศรษฐกิจสีเขียวที่วาดฝันไว้เกิดขึ้นได้ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใด แต่สังคมต้องเข้าใจและเท่าทันกลุ่มผลประโยชน์ที่แฝงความไม่เป็นธรรมและความไม่ยั่งยืนไว้ในคำพูดที่สวยหรู

ท้ายที่สุด หลักการสำคัญของเศรษฐกิจสีเขียวที่สามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของสังคม จะต้องอิงอยู่กับความยั่งยืน โปร่งใส เป็นธรรม และเชื่อมโยงกับระบบอื่นๆ เช่น ระบบนิเวศ ระบบการศึกษา เป็นต้น ปัจจุบันภาคธุรกิจมีการปรับตัวให้เป็นมิตรต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ผ่านนโยบายความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) แต่สังคมต้องมองให้ออกกว่าเป็นความรับผิดชอบต่อที่แท้จริงหรือเป็นเพียงการโฆษณาส่งเสริมภาพลักษณ์ของบริษัท ตัวชี้วัดที่ง่ายที่สุดในการพิจารณาโครงการ CSR คือ ความเป็นวิชาการและมาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลด้านผลกระทบของธุรกิจ แต่หากมองเศรษฐกิจทั้งระบบ ตัวชี้วัดอื่นๆ อาจรวมถึง ปริมาณการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ การกระจายความมั่งคั่ง การลดการส่งเสริมธุรกิจที่ไม่สะอาดและไม่ยั่งยืนของภาครัฐ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางความคิดและกระบวนทัศน์ของการพัฒนาเพื่อให้ระบบเศรษฐกิจสะท้อนความเป็นจริงของระบบนิเวศจะเป็นสิ่งที่ตัดสินใจว่าเศรษฐกิจสีเขียวจริงหรือไม่ แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าคือ การปรับตัวของสังคมให้เข้ากับระบบของโลก (EarthSystem) และการยอมรับในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยมีความถ่อมตนว่ามนุษย์เป็นเพียงหนึ่งในผู้อยู่อาศัยบนโลกใบนี้และมนุษย์มีความสามารถที่จำกัด โดยเฉพาะเรื่องการประเมินคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและครบถ้วน ความพยายามดังกล่าวจึงมีโอกาสรสร้างความสำเร็จมากกว่าประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจกเป็นสิ่งจำเป็น แต่ไม่เพียงพอที่จะเป็นทางออกสำหรับปัญหาทางสิ่งแวดล้อมที่อยู่เหนือพรมแดนรัฐชาติ จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายและเชื่อมโยงยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาในระดับโลกด้วยเช่นกัน

*งานสัมมนา “เศรษฐกิจสีเขียว: ทำความเข้าใจ ไปให้ไกลกว่ากระดาษ” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2555 ณ บ้านอารีย์ กรุงเทพฯ โดยคณะทำงานเพื่อโลกเย็นที่เป็นธรรม ร่วมกับ มูลนิธิโลกสีเขียว และกลุ่ม Big Tree